

Cisárske sídla neskorej antiky

Roku 293 cisár Dioklecián ustanovil vládu tetrarchie a každý z tetrarchov sa usídlil v jednom z nových hlavných miest- Augusta Treverorum, Mediolanum, Sirmium a Nicomedia. Tetrarchovia si v týchto mestách začali budovať luxusné sídla, pozoruhodné sú najmä tie, ktoré sa nachádzajú v prvých dvoch zmienených hlavných mestách.

Augusta Treverorum (Trier) - tu sa nachádza najrozsiahlejšia rímska rezidencia za Alpami. Po ustanovení tetrarchie sa tu usadil caesar Constantius Chlorus a po ňom aj Konštantín Veľký. Postavili tu rozsiahly palác, ktorý disponoval všetkými vymoženosťami ako napr. stadium a amfiteáter. Dnes sa z paláca veľmi dobre zachovali dve budovy: tzv. Bazilika a kúpele, tzv. Kaiserthermen. Bazilika je veľká halovitá stavba postavená z tehál, predtým bola zvnútra bohato zdobená, pravdepodobne šlo o consistorium, teda halu pre prijímanie oficiálnych návštev. Už pred postavením Kaiserthermen boli v meste dvoje kúpele, tieto ale neboli nikdy dokončené alebo používané. Neskôr za Valentiniána boli používané ako ďalšia prijímacia miestnosť a potom aj cielene demolované. Ďalej sa zachovali circus/hipodróom, a ďalšie kresťanské baziliky. K rozsiahlej stavebnej činnosti došlo vďaka patronácii Konštantína a jeho matky.

Mediolanum (Milan) - stavebná činnosť je väčšinou spájaná s augustom Maximianom - najmä rozsiahly komplex okolo cisárskeho paláca. Zahŕňal niekoľko súkromných aj verejných častí, medzi inými aj súkromné kúpele (tzv. Herkulove kúpele) a circus obrovských rozmerov (470x85m). Medzi zachované architektonické prvky patria aj hradby a do nich zakomponované 24-hranné veže, typické pre cisárovu výstavbu.

Niekedy cisári nedbali porušiť tradíciu a sami si vybrali svoje sídelné mesto podľa vlastných preferencií.

Palác v Splite - Dioklecián sem vlastne šiel do dôchodku, pôdorys kopíruje rímsky vojenský tábor, je opevnený, kombinuje prvky villy a tábora. Nachádzali sa tu aj chrámy, veľký peristyl a Diokleciánovo mauzoleum.

Thessaloniki - išlo o administratívne centrum jednej časti impéria. Galerius si tu nechal postaviť palác, hippodrom, víťazný oblúk a mauzoleum a sídlil tu po veľkú časť svoj vlády. Samotný palác disponoval všetkým, čo aj iné cisárske paláce- bola tu verejná aj súkromná časť. Konkrétne pamiatky sú popísané v inom referáte. Nepoznáme skutočný rozsah celého komplexu, avšak ide minimálne o veľkosť Domu Flaviae na Palatíne.

Konštantínopol - cisár Konštantín si vybudoval nové hlavné mesto na východe. Usídlil sa v komplexe známom ako Veľký palác. Ten bol sídlom cisárov až do 11. storočia a preto sa tu nachádzali rôzne kostoly a kaplnky, univerzita, rímske kúpele, knižnica a mnohé terasy a záhrady. Stál na malom návrší medzi Hippodromom a chrámom Hagia Sofia. Rezidenčné krídlo paláca bolo v priamom susedstve Hippodromu a zaručoval jeho obyvateľom priamy prístup. Pôvodne sa vlastne jednalo o circus, avšak s nastolením kresťanstva sa tu mohli konať len konské závody. Zaujímavá bola jeho spina- boli na nej umiestnené rôzne pamiatky, napr. Platajská trojnožka či rôzne obelisky. Pozoruhodné sú aj Zeuxippove kúpele. V nich bola zhromaždená obrovská vzorka mozaík a sôch z celej ríše i mimo nej- sôch mysliteľov, ale aj bohov a mytologických stvorení.

Ravenna - sem sa na počiatku 5. storočia presúva hlavné mesto západu z Mediolana. Lokalizovať cisársky palác je veľmi problematické, keďže o ňom nemáme žiadny doklad. Je možné, že palác, ktorý je prisudzovaný Theoderichovi, je cisárskym palácom z 5. storočia. To, že šlo o cisárske sídelné mesto, nám však najlepšie ilustruje iná pamiatka, ktorá sa týka cisárskej rodiny - Mauzoleum Gally Placidie. Nie je isté, že stavba bola postavená, aby bola jej mauzoleom. Nakoniec v ňom bola uložená spolu s manželom a synom/bratom, dnes sa tam nachádza len sarkofág. Budova má pôdorys v tvare kríža a je postavená z tehál. Opäť sú najkrajšie mozaiky - buď zobrazujú dekoratívne motívy alebo motívy kresťanské a apokalyptické. Známa je mozaika so zlatým krížom na nebi s hviezdami, v rohoch sú symboly evanjelistov. Iná pozoruhodná mozaika je tá s motívom Dobrého pastiera - Kristus ako pastier drží cisársku palicu, ktorá prechádza v kríž, a sedí medzi svojimi ovcami. Niektoré paláce sú pomerne problematické - napr. si nie sme istí ich presnou polohou alebo dokonca ich označením za paláce.

Antiochia - palác bol postavený alebo zrekonštruovaný Diokleciánom, vôbec nič sa z neho nezachovalo. Zaujímavosťou je, že v jeho blízkosti mal byť postavený tzv. Veľký chrám známy aj ako Domus Aurea. Posledný pohanský cisár Julianus Apostata dal katedrálu zavrieť.

Felix Romuliana (Gamzigrad) - Galerius si tu nechal postaviť palác blízko miesta, kde sa narodil a zasvätil ho svojej matke. Celý cisársky komplex bol opevnený hradbou a chránený vežami, nachádzajú sa tu dve oddelené villy/paláce s apsidálnymi halami, ďalej sú tu chrámy aj kúpele. Aj keď sa predtým predpokladalo, že ide o palác, dnes sa považuje za dobre opevnenú villu.

V tomto období teda cisári stavali svoje sídla prakticky po celej ríši. Na tomto geografickom rozptyle sa ukazuje to, čo neskorú antiku odlišuje od predošlých období dejín Ríma - stáva sa len eponymným mestom, avšak prakticky už nie je centrom Rímskej ríše.